

नीलकण्ठ भट्टराईको महाकाव्यकारिता

- नवराज अधिकारी

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको एम.ए. चौथो सत्रको
शोध (४८३) को प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नवराज अधिकारी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७६

नीलकण्ठ भट्टराईको महाकाव्यकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र नवराज अधिकारीले स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको पाठ्यांश नं. ४८३ को आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पार्नुभएको नीलकण्ठ भट्टराईको महाकाव्यकारिता शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम
विभागीय प्रमुख
२. सह-प्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्मा
शोधनिर्देशक
३. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्
बाह्य परीक्षक

मिति : २०७६/०१/२९

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको पाठ्यांश नं. ४८३ को आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत **नीलकण्ठ भट्टराईको महाकाव्यकारिता** शीर्षकको शोधपत्र नवराज अधिकारीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७६/०१/२२

.....

सह-प्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्मा

शोधनिर्देशक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले मेरा आदरणीय गुरु सह-प्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्माज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो व्यावहारिक र शैक्षणिक व्यस्तताका बीच पनि मलाई सजग र सचेत गराउनका साथै शोधकार्यमा निरन्तर लागि रहन हौसला प्रदान गर्दै समुचित निर्देशन दिनुहुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरु प्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्माज्यूप्रति म सर्वप्रथम कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयारीका क्रममा सरसल्लाह र सुभाव दिनुहुने विभागका अन्य गुरुज्यूहरूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयारीका क्रममा आवश्यक शोधपत्र, पुस्तक एवम् पत्र-पत्रिकाहरू उपलब्ध गराइदिने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय (कीर्तिपुर), साभा पुस्तक भण्डार, वाल्मीकि क्याम्पस पुस्तकालय तथा नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान पुस्तकालयप्रति पनि धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

यस भूमिमा मलाई पाइला टेकाई लालन-पालन तथा अध्ययनका लागि निरन्तर ध्यान पुऱ्याउनुहुने मेरा पूज्य बुवा, आमाप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा अमूल्य सर-सल्लाह र सहयोग पुऱ्याउनुहुने मेरा आदरणीय गुरुहरू, मित्रहरू तथा सङ्घ-संस्थाहरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यसका साथै यस शोधपत्रलाई टङ्कण तथा सेटिङ्समेत गरिदिन सहयोग गर्नुहुने मित्र रमेश महर्जनज्यूलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा, यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय नेपाली विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति :

.....
नवराज अधिकारी
शोधार्थी

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद : नीलकण्ठ भट्टराईको महाकाव्यकारिता	१-६
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा र विवरण	२
१.५ शोधकार्यको औचित्य	५
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.७ सामग्री सङ्कलन तथा शोधविधि	५
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	६
दोस्रो परिच्छेद : नीलकण्ठ भट्टराईका महाकाव्यमा संरचना र वस्तुविधान	७-५१
२.१ विषयप्रवेश	७
२.२ नीलकण्ठ भट्टराईका महाकाव्यमा संरचना	७
२.२.१ महामानव महाकाव्यमा संरचना	८
२.२.२ शाह-शृङ्खला महाकाव्यमा संरचना	९
२.२.३ ओखलढुङ्गा महाकाव्यमा संरचना	१०
२.२.४ महाकवि नरेन्द्रनाथ रिमाल महाकाव्यमा संरचना	११
२.३ नीलकण्ठ भट्टराईका महाकाव्यमा वस्तुविधान	१२
२.३.१ महामानव महाकाव्यमा वस्तुविधान	१३
२.३.२ शाह-शृङ्खला महाकाव्यमा वस्तुविधान	२१
२.३.३ ओखलढुङ्गा महाकाव्यमा वस्तुविधान	३८
२.३.४ महाकवि नरेन्द्रनाथ रिमाल महाकाव्यमा वस्तुविधान	४५
२.४ निष्कर्ष	५५
तेस्रो परिच्छेद : नीलकण्ठ भट्टराईका महाकाव्यमा पात्रविधान	५६-६७
३.१ विषयप्रवेश	५६
३.२ महामानव महाकाव्यमा पात्रविधान	५६
३.३ शाह-शृङ्खला महाकाव्यमा पात्रविधान	६०

३.४ ओखलढुङ्गा महाकाव्यमा पात्रविधान	६२
३.५ महाकवि नरेन्द्रनाथ रिमाल महाकाव्यमा पात्रविधान	६३
३.६ निष्कर्ष	६६
चौथो परिच्छेद : नीलकण्ठ भट्टराईका महाकाव्यमा भाषाशैलीय विन्यास अध्ययन	६८-९४
४.१ विषयप्रवेश	६८
४.२ महामानव महाकाव्यमा भाषाशैलीय विन्यास	६८
४.३ महामानव महाकाव्यमा अलङ्कार	७१
४.४ महामानव महाकाव्यमा रस विधान	७३
४.५ शाह-शृङ्खला महाकाव्यमा भाषाशैलीय विन्यास	७५
४.६ शाह-शृङ्खला महाकाव्यमा अलङ्कार	७६
४.७ शाह-शृङ्खला महाकाव्यमा रस विधान	७८
४.८ ओखलढुङ्गा महाकाव्यमा भाषाशैलीय विन्यास	८१
४.९ ओखलढुङ्गा महाकाव्यमा अलङ्कार	८३
४.१० ओखलढुङ्गा महाकाव्यमा रस विधान	८५
४.११ महाकवि नरेन्द्रनाथ रिमाल महाकाव्यमा भाषाशैलीय विन्यास	८६
४.१२ महाकवि नरेन्द्रनाथ रिमाल महाकाव्यमा अलङ्कार	८८
४.१३ महाकवि नरेन्द्रनाथ रिमाल महाकाव्यमा रस विधान	९०
४.१४ निष्कर्ष ढघ	
पाँचौं परिच्छेद : सारांश तथा निष्कर्ष	९५-९९
५.१ सारांश	९५
५.२ निष्कर्ष	९६
सन्दर्भसामग्री सूची	